

SZEMLE

Fejezetek 17. századi nyomdászatunkból.
Szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit. Bp. 2001. Országos Széchényi Könyvtár – Osiris K., 261 l. /Libri de libris./

A hazai és nemzetközi tudományos életben egyre jelentősebb szerepet kivívó nemzeti könyvtárunk új könyvsorozatát indított útjára, megnyerve hozzá az Osiris Kiadó könyvkiadói támogatását. A tudományos eredmények közreadása ezáltal nemcsak a szokásos száraz ülősszak-kötet formában történt meg, hanem a szép könyveket is őrző Széchényi Könyvtárhoz méltó módon szép külsőt is kapott, remélhetően szélesebb olvasóközönség érdeklődését is kiváltva. A „Libri de libris” sorozat egyidejűleg három konferencia anyagát megjelentető három kötetet mutatkozott be, amelyeknek illusztrációs anyaga az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett kiállításokra támaszkodik. A most ismertetendő kötet kiemelése azért is aktuális, mert egyik témája az ülősszak idején 350 éve született Tótfalusi Kis Miklós, akinek három évszázados halál-ünnepi évfordulójára éppen napjainkban emlékezett az Anyanyelvi Konferencia kolozsvári rendezvénye és történt meg a méltatlanul meghurcolt szerző egyháztörténeti jelentőségű rehabilitálása.

A 2000. október 12-én rendezett ülősszak azonban a magyar könyvtörténeti kutatásoknak is jeles eseménye. A konferencia keretében mutatták be a harminc éve folytatott retrospektív magyar nemzeti bibliográfia szerkesztésének legújabb eredményét, a *Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy)* harmadik kötetét. A vaskos bibliográfia szakmai értékelése már a *Magyar*

Könyvszemlében is megtörtént (SZELESTEI NAGY László, MKsz 2001.), a kiadvány szerkesztője, lektora és munkatársai a nyilvános bemutatáson egy-egy sajátos szempontot érvényesítve bizonyították, hogy milyen sokoldalú megközelítési módokat lehet a száraznak tűnő bibliográfia megismerésével érvényesíteni.

A kötetet szerkesztő Heltai János a tíz mutató közül az egyik szerényebb terjedelműt, a tárgymutatót emelte ki és annak segítségével kísérte meg „A 17. század első felének kiadványszerkezete, műfajteremtő elvek és célok” feltérképezését. A táblázatokba foglalt statisztikai számításokkal illusztrált dolgozat meggyőzően bizonyítja, hogy az *RMNy* első két kötetében regisztrált könyvtérmező „tartalmát tekintve könnyen besorolható három nagy csoportba: egyházi, iskolai vagy alkalmi kiadványnak tekinthető”. A konkrét példák pedig bizonyítják, hogy a 17. század első felének könyvkiadását a reformáció és a katolikus megújulás folyamata határozta meg. V. Ecsedy Judit a korszak könyvkiadását a nyomdászati mutatók (nyomdahelyek, nyomdászok, betűkészletek vándorlása, becsült példányszámok, terjedelem) szempontjából értékelte („A 17. század első felének nyomdai körképe és részmerlege”). P. Vásárhelyi Judit „Nyomtatott magyar fordításaink 1636 és 1655 között” c. dolgozatában az *RMNy* harmadik kötetében regisztrált 433 részben vagy egészen magyar nyelvű kiadványból vette górcső alá azt a 230-at, amely fordításnak minősíthető. A szerző vizsgálja a fordítói szándékot, a fordítások nyomdahely szerinti megoszlását, a megjelentetett művek tematikus összefüggéseit és természetesen az eredeti nyelvek és a magyar szöveg viszo-

nyát is. A fordítói szándék és módszertani illusztrálására leginkább a kiadványok előszavai-
ból hoz igazolást, és az ajánlások címzettjei raj-
zolják fel a 17. századi könyvpártoló társadalom
összetételét. Dolgozatának egyik meglepő konk-
luziója, hogy „a kortárs európai szépirodalom
teljes mértékben hiányzik a húsz év fordításai
közül”. Pavercsik Ilona „Evangélikus, református
vagy protestáns?” c. írásában arra hoz példák-
kat, hogy a korszakban rendkívül nehéz, szinte
lehetetlen és felesleges elkülöníteni az evangé-
likus és református irodalmat, különösen az imá-
dásoskönyvek és énekeskönyvek területén, hi-
szen a kiadványok gyakran egymásra épültek,
kis változtatással vették át egymás szövegeit.
További kutatásait előlegezve Pavercsik utalást
tesz arra, hogy „a Bethlen Katának tulajdoní-
tott imádságoskönyv, a „Bujdosásnak emléke-
zetköve” [...] felerészben szóról szóra azonos”
Ács Mihály *Arany lánc* c. kötetével. A vizsgáló-
dást érdeklődve várva meg kell jegyeznünk,
hogy egyértelműbb lett volna, ha a szerző
megjegyzí, hogy itt nem az emlékiratíró Teleki
Józsefné Bethlen Kata grófnőről van szó, ha-
nem Apafi Mihály választott erdélyi fejedelem
házastársáról, Bethlen Katalinról. A tartalmi meg-
közelítésen alapuló elemzések után Käfer Ist-
ván tér vissza a bibliográfia-szerkesztés rész-
problémáihoz. „Lacrumae gentis Slavonicae.
A szlovák művelődéstörténet kezdetei az *RMNy*
harmadik kötetében” c. előadásában a bibliog-
ráfiában „biblikus cseh nyelvű”-ként regisztrált
nyomtatványok tanulságait összegzi, megállapít-
va, hogy a kötetben történelmi okokból megta-
lálhatók a szlovák művelődéstörténet kezdeteit
jelentő nyomtatványok. A bibliográfia szikár szak-
értelemre alapozott következetességgel támasztja
alá azt az integráló törekvést, amelynek elmé-
leti megfogalmazása a nemzeti irodalomtudomá-
nyok feladata. Rendkívül örvendetes, hogy ez a
tanulmány – témája okán – szlovák nyelven is
megjelent.

Külön kell szólni az *RMNy* tényleges robo-
tosának, szimbolikus „atyjának” előadásáról.
Borsa Gedeon „Az 1801 előtti retrospektív ma-
gyar nemzeti bibliográfia a harmadik évezred
küzszobén” c. átfogó tanulmányában több nem-

zedék számára sorakoztatja fel a tennivalókat.
A nemzetközi összehasonlító tapasztalatok birto-
kában és több évtizedes könyvtörténeti múlt-
tal megalapozott munkaterv egyetlen tanulsága
a fiatalabb nemzedékek számára: igen, ezt kell
csinálni, így kell csinálni.

Mint utaltunk már rá, a kötetben közreadott
ülésszak második részében az előadók Tótfalusi
Kis Miklósról emlékeztek. A zaklatott életű nyom-
dász tevékenységének lelkes müncheni kutató-
ja a Balassi Kiadónál 2000-ben megjelent mo-
nográfija egy kimaradt fejezetét ismertette meg
a hallgatókkal („Vázlat a latin nyomdabetűk tör-
ténetéhez a kezdetektől Misztótfalusi Kis Mik-
lósig”). (Úgy tűnik, 17. századi nyomdászunk
tevékenysége körül előbb tisztázódik minden vi-
tatott kérdés, minthogy a kutatók egyezsége
jutnának a Misztótfalusi vagy Tótfalusi név hasz-
nálatában.) Dukkon Ágnes kifejezetten tartalmi
és írásszerkesztési kérdések felől közelített Tót-
falusi tevékenységéhez egy – az eddig ismeret-
len, rejtőzködő szövegeket is tartalmazó – újabb
szövegkiadás megjelenését sürgetve. Rozson-
dai Marianne „Misztótfalusi Kis Miklós Amsz-
terdamban nyomtatott könyveinek eredeti kö-
tései”-t vizsgálta, éles kritikát fogalmazva meg
az 1991-ben megjelent hasonmás kiadás kötés-
ét illetően. A magyar könyvtárakban őrzött Tót-
falusi-Biblia kötéseinek teljességre törekvő fel-
tárását még egy marosvásárhelyi és egy gdans-
ki példány említése egészíti ki. Feltehetően sor
kerül majd más külföldi bibliotéka, pl. a wol-
fenbütteli Herzog August Bibliothek Bibel-S.
390 jelzetű példányának értékelésére. A Tót-
falusi-megemlékezést kísérő kiállítás bemutatója,
Perger Péter „Misztótfalusi Kis Miklós betűi-
nek 18. századi továbbélésé”-vel foglalkozott.
Miután a 18. századi nyomdatörténet a megnö-
vekedett könyvtermés miatt sokkal több adattal
kénytelen számolni, mint az a korábbi száza-
dokra érvényes, Perger Péter tanulmánya úttörő
jellegű és sok névuma ellenére elsősorban az
elvégzendő feladatok kijelölésében alapvető.

A szép kiállítású konferencia-kötet tipográ-
fiája és illusztrációs anyaga méltó a nagy nyom-
dászlelődközhöz. Külön örvendetes, hogy vala-
mennyi előadás bőséges német összefoglalóval

jelent meg, tehát a kötet a nemzetközi könyv- és nyomdászattörténet áramlatába is bekerülhet. Kár, hogy a magas szakmai színvonalú előadásokat – feltehetően a sürgős megjelenés miatt – néhány bántó hiba megszeplősíti. A szerzők nem egyeztettek a nevek és címek azonos írását illetően, így szerepel Tótfalusi és Misztótfalusi, Deservics István, Deselvincs István és Deselvincs István, Lorántffy Zsuzsanna és Lórántffy Zsuzsanna. A Magyarai István által fordított ars moriendi szerzője Joachim von Beist vagy Joachim Beust, Philipp Kegel azonos műve (*RMNy* 1678) *Thesaurus spiritualis* illetve *Duodecim piae meditationis* címen említettik. Az ugyancsak ars moriendi fordító nem Illésházy Gábor, hanem Illésházy Gáspár, Szokolyai Anderkó Imre neve helyesen Szokolyai Anderkó István. Egyszerű nyomdahiba, ebben az esetben azonban mégis megtévesztő a hibás *RMNy* számok megadása: a *Füveskertecske* száma nem *RMNy* 1991(1), hanem *RMNy* 1995(1), az 1651-es Kalendárium *RMNy* 2159 helyett *RMNy* 2359 szám alatt van regisztrálva.

Mindez azonban csak aprólékos kötekedés és nem ronthatja le afölötti örömünket, hogy szép és hasznos könyvsorozat indult „*Libri de libris*” címen, amely a Magyar Millennium tiszteletére kiadott tudománytörténeti könyvek sorát gyarapítja.

NÉMETH S. KATALIN

Klinda Mária: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa (BCBCat). Bp. 2001. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár. 761 l., ill.

Örömmel üdvözljük a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár régi könyveinek igényes leírásait tartalmazó katalógust, Klinda Mária alapos munkáját. Az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok Szerkesztősége útmutatása szerint a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” programban készült munka tudományos szempontból fontos,

a tulajdonos számára pedig a pecsételésnél sokkalta nagyobb vagyonbiztonságot jelent. A kötet felépítése a szokásos. Bevezetőjéből tájékozódhatunk az 1904-ben megnyílt könyvtár ügynevezett Budapest-gyűjteményének és ritkasággyűjteményének kialakulásáról, a jelesebb hagyatékok és könyvek könyvtárba kerüléséről, a régi könyvek feltárásának menetéről, a katalógus elkészítéséről. A kötetben való tájékozódás érdekében fontos tanulmányoznunk a bevezetőt követő útmutatót. (Ez teljes terjedelemben olvasható angol fordításban is.) A tételleírások első része a bibliográfiai leírás (szerző, cím, impresszum, terjedelem és szakirodalom – külön rovatokban kezdve, térköz csak az apróbb betűkkel közölt szakirodalmi hivatkozás előtt áll). A második rész a példányleírás adatait tartalmazza a bibliográfiai leírással azonos betűtípussal és méretben, A–F betűkkel jelölve (A: a példány hiányos volta; B: kötése; C: provenienciája; D: bejegyzései; E: gyűjtőkötethez tartozása; F: irodalma), egymástól elkülönítve, majd – kissé szokatlanul – újabb térköz után a bal szélen, önálló sorban áll a jelzet. Bizonyára a számítógépes szerkesztés az oka az illetén külső megjelenésnek, próbáljunk megbarátkozni vele, a következő köteteket is hasonló formában vehetjük majd kézbe. A példányleírások rovatai közti térköz talán megszüntethető lesz, esetleg e rovatok szövege is apróbb betűkkel készülhet. A jelzetet is szerencsejobb volna szorosabban kapcsolni a tételhez, mégpedig a tétel-leírás előtt.

A katalógus tételleírásai mintaszerűek. Valamennyi kollacionálást is tartalmaz s minden példány egyedi jellegzetességeiről alapos leírás készült. A kötésekéről a kötet végén külön tanulmány ad mindenre kiterjedő eligazítást (721–736: Rozsondai Marianne: „Történeti könyvkötések a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban”). Utalókkal ellátott betűrendben állnak a kötetben a leírások, az alaposabb tájékozódásban még segítenek az alábbi mutatók: Nyomdászok, nyomdahelyek, kiadók; Nyomdászok és kiadók névmutatója; Időrendi-; Nyelvi-; Possessor-mutató; Kézírási bejegyzések és díszítések; Kódexlapba kötött könyvek; Szakirodalmi konkordanciák;